

การพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา
สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

The Curriculum Development and the Production of Learning and Teaching
Media for Dhamma Scholar Householders in Primary Education

พระมหาสมศักดิ์ ธนปญโญ

Phramahasomsak Thanapanyo

พระครูปลัดประพันธ์ สุรกรโ

Phrakrupalad Prapan Surakaro

พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ

Phra Boonyarit Abhipunno

พระบุญส่ง อนอมปญโญ

Phraboonsong Anomapanyo

พระมหาเอกสิทธิ์ อคฺคปญโญ

Phramaha Akasit Akkapananyo

พระวรวิทย์ วชิรปญโญ

Phraworawit Wachirapananyo

สมชัย ศรีนอก

Somchai Srinok

นุชรี บุญศรีงาม

Nucharee Boonsringam

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

E-mail : somsak.tho@mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 22 กุมภาพันธ์ 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 21 เมษายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 22 เมษายน 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรและผลิตสื่อดิจิทัลธรรมศึกษาขั้นตรี ขั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนวัดวิมุตยาราม สำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร จำนวน 100 คน โดยแยกเป็นธรรมศึกษาขั้นตรี จำนวน 40 คน ธรรมศึกษาขั้นโท จำนวน 30 คน และธรรมศึกษาชั้นเอก จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ สื่อดิจิทัล ประกอบไปด้วยเนื้อหาธรรมศึกษา แบบทดสอบก่อนและหลัง

เรียนประจำวิชา และแบบฝึกหัดประจำบท การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบแบบที (t-test)

ผลการวิจัย พบว่า 1. หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยภาพรวมมีประสิทธิภาพ 84.73/85.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ 2. ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ที่เรียนด้วยหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยใช้ภาษาอธิบายเนื้อหาให้เข้าใจง่าย นักเรียนสามารถอ่านแล้วเข้าใจเองได้ แล้วดำเนินการสร้างสื่อดิจิทัล ชุดแบบฝึกหัด และแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนทั้ง 3 ชั้น

คำสำคัญ : การพัฒนาหลักสูตร, การผลิตสื่อการเรียนการสอน, ธรรมศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research were (1) to effectively develop the curriculum and produce the digital teaching media in terms of Dhamma scholar householders in level 1, 2, and 3 for primary students, and (2) to compare the learning achievement of primary education between pre-teaching and post-teaching. The samples of this research were 100 primary students in grade 4 - 6 in the second semester, academic year 2020 at Wat Wimutayaram School, Bang Phlat District Office, Bangkok. They were divided into three groups; 40 students in the level 1, 30 students in the level 2, and 30 students in the level 3. The research instruments were the digital teaching media which comprised the teaching contents, the pre-test and the post-test for all the courses, and the exercises. The overall average, the standard deviation (S.D.), and t-test were employed for data analysis.

The results of this research were as follows 1. The overall efficiency of the curriculum and the teaching media developed by the researchers for all levels in primary education was at 84.73 / 85.80; it was higher than the efficiency of 80/80. 2. The students' achievement for all levels who had learned from the curriculum and the teaching media developed by the researchers was significantly at .05; this implied that the achievement after learning was higher than before learning. From the results above, it showed that the researchers had developed the curricula for primary students in accordance with the guide of curriculum development systematically. The teaching contents were tangibly explained so that students can easily read and understand by themselves. Besides, the digital media, exercises, and pretest and posttest were suitably created for the students in all levels.

Keywords: the curriculum development, the production of learning and teaching media, Dhamma scholar householders

1. บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรมได้ใช้หลักสูตรฉบับภาษาไทยของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยการปรับปรุงครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2456 โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้

เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม เรียกว่าวิชาธรรมวิภาค และเพิ่มหลักธรรมหมวดคิปปัตติด้วยวิชาพุทธประวัติ เป็นวิชาที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของพระพุทธเจ้า และวิชาวินัย เป็นวิชาที่กล่าวถึงระเบียบปฏิบัติ ข้อห้าม ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เป็นศีล และธรรมเนียมปฏิบัติ ตลอดถึงวิชาการแต่งบทความเพื่อแก้กระทู้ธรรม เรียกว่าวิชากระทู้ธรรม ซึ่งวิชานี้จะแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งและรู้จักการนำไปหลักธรรมประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิตฆราวาส ในกรณีที่พระภิกษุสามเณรรูปนั้น ๆ มีความจำเป็นต้องลาสิกขาออกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง “เมื่อทรงเห็นว่าการศึกษานักธรรมอำนวยความสะดวกประโยชน์แก่พระศาสนาและภิกษุสามเณรทั่วไป จึงทรงพระดำริขยายการศึกษานักธรรมให้ทั่วถึงแก่ภิกษุทุกระดับ คือ ทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมชั้นโท สำหรับภิกษุชั้นมัชฌิมะ คือ มีพรรษาเกิน 5 แต่ไม่ถึง 10 และนักธรรมชั้นเอก สำหรับภิกษุชั้นเอระ คือมีพรรษา 10 ขึ้นไป ดังที่เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์สยามราชบัณฑิตยสถาน” (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2562, ออนไลน์)

ในเวลาต่อมา พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชินวราวุธฯ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่านั้น แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสอยู่ ก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษาธรรมะด้วย จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า ธรรมศึกษา มีครบทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก โดยมีเนื้อหาเช่นเดียวกันกับหลักสูตรนักธรรมแต่วินัย พระองค์ท่านได้ทรงกำหนดใช้วิชาเบญจศีลเบญจธรรมสำหรับธรรมศึกษาชั้นตรี วิชาอุโบสถศีลสำหรับธรรมศึกษาชั้นโท และวิชากรรมบถสำหรับธรรมศึกษาชั้นเอก แทน “ได้เปิดสอบธรรมศึกษาตรีครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2472 และเปิดสอบครบทุกชั้นในเวลาต่อมา มีฆราวาสทั้งหญิงและชายเข้าสอบเป็นจำนวนมาก นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และใช้มาจนถึงปัจจุบัน” (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2562, ออนไลน์)

หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับเยาวชนของคณะสงฆ์ โดยสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ผ่านกาลเวลามาชลายสิบปี เมื่อเปรียบเทียบกับบริบททางสังคมในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า หลักสูตรนั้นมีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกับช่วงวัย การใช้ภาษาในการอธิบายเนื้อหานั้นเข้าใจได้ยากสำหรับเยาวชน เพราะเป็นสำนวนภาษาสมัยก่อน จึงทำให้นักเรียนขาดความสนใจไม่เรียนรู้ ประกอบกับปัญหาการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันที่มีสื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการเรียนการสอนและในชีวิตประจำวัน เด็กสมาธิสั้นมีมากขึ้น รวมถึงสื่อดิจิทัลที่ทันสมัยมีจำนวนน้อย ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

ปี พ.ศ. 2561 สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรธรรมศึกษาให้มีความเหมาะสมระหว่างเนื้อหากับผู้เรียนให้มากขึ้น โดยแบ่งตามช่วงวัยของผู้เรียนเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ซึ่งในแต่ละระดับยังแบ่งเป็น 3 ชั้นเช่นเดิม คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก โดยมีสถิติผู้เข้าสอบ สอบได้ และสอบตก 2 ปีที่ผ่านมา พบว่า ปี พ.ศ. 2561 มีผู้เข้าระดับประถมศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 817,519 คน สอบได้ จำนวน 565,992 คน คิดเป็นร้อยละ 69.23 สอบตก จำนวน 251,527 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 โดยแยกเป็นสอบธรรมศึกษาชั้นตรี เข้าสอบ จำนวน 535,787 คน สอบผ่าน จำนวน 383,600 คน คิดเป็นร้อยละ 71.60 สอบตก จำนวน 152,187 คน คิดเป็นร้อยละ 28.40 ธรรมศึกษาชั้นโท เข้าสอบ จำนวน 227,936 คน สอบผ่าน จำนวน 143,033 คน คิดเป็นร้อยละ 62.75 สอบตก จำนวน 84,903 คน คิดเป็นร้อยละ 37.25 และธรรมศึกษาชั้นเอก เข้าสอบ จำนวน 53,769 คน สอบผ่าน จำนวน 39,359 คน คิดเป็นร้อยละ 73.16 สอบตก จำนวน 14,437 คน คิดเป็นร้อยละ 26.84 (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2562) และปี พ.ศ. 2562 มีผู้เข้าสอบระดับประถมศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 833,689 คน สอบได้ จำนวน 567,774 คน คิดเป็นร้อยละ 68.10 สอบตก จำนวน 265,915 คน คิดเป็นร้อยละ 31.90 โดยแยกเป็นสอบธรรมศึกษาชั้นตรี

เข้าสอบ จำนวน 507,122 คน สอบผ่าน จำนวน 364,233 คน คิดเป็นร้อยละ 71.82 สอบตก จำนวน 142,889 คน คิดเป็นร้อยละ 28.18 ธรรมศึกษาชั้นโท เข้าสอบ จำนวน 268,046 คน สอบผ่าน จำนวน 157,496 คน คิดเป็นร้อยละ 58.76 สอบตก จำนวน 110,550 คน คิดเป็นร้อยละ 41.24 และธรรมศึกษาชั้นเอก เข้าสอบ จำนวน 58,521 คน สอบผ่าน จำนวน 46,045 คน คิดเป็นร้อยละ 78.68 สอบตก จำนวน 12,476 คน คิดเป็นร้อยละ 21.32 (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2563) จะเห็นได้ว่าใน 2 ปี ที่ผ่านมา โดยภาพรวม นักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีความสนใจที่จะเรียนและสอบให้ผ่าน แต่ผลของการสอบธรรมศึกษาทั้ง 3 ชั้น ผู้ที่สอบผ่านก็ยังไม่ถึงร้อยละ 80

อีกประการหนึ่ง การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาระดับประถมศึกษานั้นยังไม่มีผลงานวิจัยมารองรับ และยังขาดการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับยุคสมัยและบริบททางสังคม เพราะเหตุนี้จึงต้องพัฒนาหลักสูตรและผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม มีเนื้อหาสาระที่ประยุกต์หลักธรรมกับการนำไปใช้ โดยพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เป็นสื่อดิจิทัลต่าง ๆ เป็นสิ่งเร่งด่วน โดยมิภาษาไทยมาตรฐานในปัจจุบันเป็นเครื่องมือในการสื่อสารสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ก่อให้เกิดความรู้เข้าใจ และง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ ซึ่งหลักสูตรจำเป็นต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ ๆ

คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาและความท้าทายดังกล่าวจึงได้สนใจศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและการผลิตสื่อการเรียนรู้อัจฉริยะให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาแก้ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมตามโปรแกรมยุทธศาสตร์เป้าหมาย เรื่องเร่งด่วนตามนโยบายรัฐ เพื่อสนองงานคณะสงฆ์และพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาระดับประถมศึกษาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ด้านการศึกษาในยุค 4.0

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับประถมศึกษา ก่อนเรียนและหลังเรียน

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนวัดวิมุตยาราม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนวัดวิมุตยาราม สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 147 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดวิมุตยาราม จำนวน 100 คน

2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วยหลักสูตรธรรมศึกษาระดับประถมศึกษา แยกออกเป็นธรรมศึกษาชั้นตรี ประกอบไปด้วย 4 วิชา คือ วิชากระทู้ วิชาธรรม วิชาพุทธประวัติ พร้อมด้วยศาสนพิธี และวิชาวินัย (เบญจศีล-เบญจธรรม) ธรรมศึกษาชั้นโท ประกอบไปด้วย 4 วิชา คือ วิชากระทู้ วิชาธรรม วิชาอนุพุทธประวัติ พร้อมด้วยศาสนพิธี และวิชาวินัย (อุโบสถศีล) และธรรมศึกษาชั้นเอก ประกอบไปด้วย 4 วิชา คือ วิชากระทู้ วิชาธรรม วิชาพุทธาณพุทธประวัติ และวิชาวินัย (กรรมบถ 10)

3. ขอบเขตด้านด้านเวลา

คณะผู้วิจัยได้ทำการทดลองเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยเริ่มจากภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ใช้เวลาในการทดลอง สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง จำนวน 15 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 30 ชั่วโมง

4. ขอบเขตด้านพื้นที่

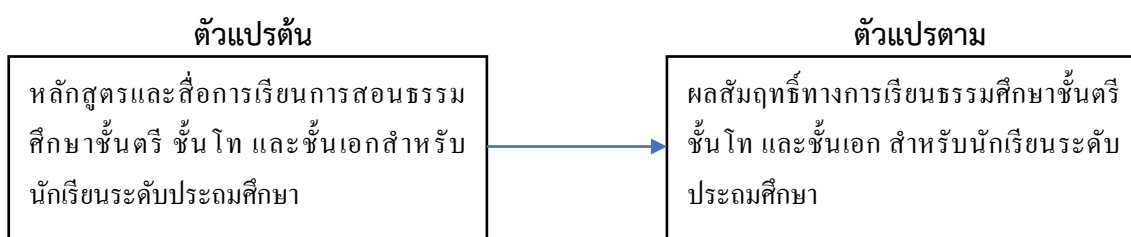
คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่คือ โรงเรียนวัดวิมุตยาราม เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ในการทดลองเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

4. สมมุติฐานการวิจัย

1. หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโทและชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาตามหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับประถมศึกษาเป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) ดำเนินการ ดังนี้ 1. การพัฒนาหลักสูตร 2. การผลิตสื่อดิจิทัล 3. การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ 4. การสร้างแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5. การเก็บรวบรวมข้อมูล และ 6. การวิเคราะห์ข้อมูล

7. คำนิยามศัพท์เฉพาะ

หลักสูตร หมายถึง แผนประสบการณ์การเรียนรู้หรือโครงการของการศึกษาที่สถาบันการศึกษาได้วางแผนไว้ให้กับผู้เรียน ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

หลักสูตรธรรมศึกษา หมายถึง หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ซึ่งสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงได้กำหนดขอบเขตเนื้อหารายวิชาให้เรียน ประกอบไปด้วยวิชากระบี่ วิชาธรรม วิชาพุทธประวัติ และวิชาวินัย

หลักสูตรธรรมศึกษาระดับประถมศึกษา หมายถึง หลักสูตรที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเพื่อจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สื่อดิจิทัลที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่เกิดจากการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

ประสิทธิภาพของหลักสูตรและสื่อ หมายถึง ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา จากอัตราส่วนของคะแนนระหว่างเรียน (E_1) ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

80 แรก หมายถึง ค่าคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 80 ของจัดกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา ประกอบสื่อการเรียนการสอน

80 หลัง หมายถึง คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 80 หลังจากการเรียนการสอนธรรมศึกษาประกอบการเรียนการสอน โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน

8. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับประถมศึกษา ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. ได้สื่อดิจิทัลเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับประถมศึกษา ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน
3. ได้คู่มือการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ระดับประถมศึกษา

9. สรุปผลการวิจัย

รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สรุปผลของการวิจัย ดังนี้

1. หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยภาพรวมทั้ง 3 ชั้น มีประสิทธิภาพ 84.73 / 85.80 แสดงว่าหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ โดยแยกผลการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษาแต่ละชั้นดังนี้

1) ธรรมศึกษาชั้นตรี มีประสิทธิภาพ 89.59/93.50 แสดงว่าหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

2) ธรรมศึกษาชั้นโท มีประสิทธิภาพ 84.63/88.53 แสดงว่าหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

3) ธรรมศึกษาชั้นเอก มีประสิทธิภาพ 78.33/80.89 แสดงว่าหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สำหรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ส่วนการทดสอบหลังการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก หลังการเรียนรู้โดยใช้สื่อดิจิทัลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยภาพรวม สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยแยกรายละเอียดดังนี้

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยใช้สื่อดิจิทัลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นโท สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยใช้สื่อดิจิทัลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยใช้สื่อดิจิทัลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

10. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรและสื่อดิจิทัลการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก โดยภาพรวมมีประสิทธิภาพ 84.73/85.80 หมายถึง นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยจากการเรียนธรรมศึกษาผ่านสื่อการเรียนการสอน (สื่อดิจิทัล) ทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรีประกอบไปด้วยวิชาธรรม วิชาพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธี และวิชาวินัย (เบญจศีล-เบญจธรรม) ธรรม

ศึกษาชั้นโท ประกอบไปด้วย วิชาธรรม วิชาอนุพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธี และวิชาวินัย (อุโบสถศีล) และ ธรรมศึกษาชั้นเอก ประกอบไปด้วยวิชาธรรมวิจารณ์ วิชาพุทธาณพุทธประวัติ และวิชาวินัย (กรรมบถ) โดยวิธีการลงทะเบียนเข้าไปศึกษาข้อหาความรู้จากสื่อที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วทำแบบฝึกหัดประจำบททุก วิชาในชั้นของตน จากการประเมินผลระหว่างการทำแบบฝึกหัดประจำบทและแบบทดสอบหลังเรียนประจำ วิชานั้น ๆ (E_1/E_2) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน โดยแบ่งเป็นนักเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน 40 คน นักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท จำนวน 30 คน และนักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก จำนวน 30 คน มีประสิทธิภาพคิด เป็นร้อยละ 84.73 และได้คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 85.80 แสดงว่า การพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่า เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

แต่เมื่อพิจารณารายด้านแต่ละชั้นของธรรมศึกษา พบว่า นักเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี มีจำนวน 40 คน เข้าไปศึกษาหลักสูตรและสื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคะแนนค่าเฉลี่ยจากการทำแบบฝึกหัดประจำบทคิด เป็นร้อยละ 89.59 และคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 93.50 ดังนั้น ประสิทธิภาพของหลักสูตรและสื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเท่ากับ 89.59/93.50 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ ทั้งนี้ นักเรียนที่เข้าไปทำแบบฝึกหัดและแบบทดสอบสามารถทำได้หลายรอบ จนกว่าจะพอใจในคะแนนของตน และนักเรียนธรรมศึกษาชั้นโท มีจำนวน 30 คน เข้าไปศึกษาหลักสูตรและ สื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคะแนนค่าเฉลี่ยจากการทำแบบฝึกหัดประจำบทคิดเป็นร้อยละ 84.63 และ คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 88.53 ดังนั้น ประสิทธิภาพของหลักสูตรและ สื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเท่ากับ 84.63/88.53 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ ทั้งนี้ นักเรียนที่เข้าไปทำแบบฝึกหัดและแบบทดสอบสามารถทำได้หลายรอบ จนกว่าจะพอใจในคะแนนของตน เช่นกัน แต่นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก มีจำนวน 30 คน เข้าไปศึกษาหลักสูตรและสื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัย สร้างขึ้น มีคะแนนค่าเฉลี่ยจากการทำแบบฝึกหัดประจำบทคิดเป็นร้อยละ 78.33 และคะแนนเฉลี่ยจากการ ทำแบบทดสอบหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 80.89 ดังนั้น ประสิทธิภาพของหลักสูตรและสื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัย สร้างขึ้นเท่ากับ 78.33/80.89 ซึ่งการทำแบบฝึกหัดระหว่างเรียนโดยเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ผู้วิจัยได้ กำหนดไว้ แต่หลังจากทำแบบทดสอบหลังเรียนปรากฏว่านักเรียนสามารถทำได้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานคือ 80/80 ที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ ทั้งนี้ นักเรียนธรรมศึกษาชั้นเอก ที่เข้าไปทำแบบฝึกหัดระหว่างเรียนแต่ละบท เนื้อหาอาจจะยากเกินไปสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา แต่อย่างไรก็ตามเมื่อนักเรียนทำแบบทดสอบหลัง เรียนโดยเฉลี่ยสามารถทำได้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ด้วยการผลิตสื่อดิจิทัล สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตามแนวทางการสร้างสื่อดิจิทัลที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ ปัญหา และความต้องการของผู้ใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา ในหลักสูตรธรรมศึกษา ปี พุทธศักราช 2561 อธิบาย ให้เข้าใจง่าย สามารถอ่านแล้วเข้าใจเองได้ แล้วดำเนินการสร้างสื่อดิจิทัลที่ดี สร้างชุดแบบฝึกหัด และ แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนที่ดี ซึ่งเป็นสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาทั้ง 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก สำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และ ทำแบบฝึกหัดประจำบท และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประจำวิชา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะมากขึ้น คณะผู้วิจัยได้จัดให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดซ้ำ ๆ เพื่อให้นักเรียนมีความ คล่องแคล่ว และชำนาญขึ้น ดังที่ **พรทิสรา สรสิทธิ์ (2557)** ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไท่โลกุศลสมัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านกุดสะกอย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า

1) หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไท่โส่ กุสุมาลย์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.65/82.94 หมายความว่า มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตร สถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไท่โส่ กุสุมาลย์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียน โดยใช้หลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไท่โส่ กุสุมาลย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ปวิษฐา เนียมคำ (2558)** ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ กลุ่ม สาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรมรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีองค์ประกอบดังนี้ ความสำคัญ วิสัยทัศน์ โครงการสอน แนวการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร และแผนการ จัดการเรียนรู้ 2) ผลการทดลองใช้หลักสูตร 2.1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.2) ทักษะการขีดหนึ่งใหญ่ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 เรียงลำดับจากมาก ไปน้อย ได้แก่ สิ่งที่ควรคำนึงขณะแสดง การเดินเสา การลงเหลี่ยม และ การขีดโครงไม้ไผ่ และ 3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนตามหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรธรรม ศึกษาที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้นยังสอดคล้องกับ **Cuncha (1997)** ได้ทำการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตร โภชนาการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การให้ชุมชนมีอำนาจในการกำหนดนโยบาย กระบวนการและการวางแผน ทำให้สามารถส่งเสริมการปฏิบัติงานร่วมกันของประชาชน สามารถพัฒนาแนวทางสู่ความสำเร็จ และทำให้ ประชาชนมีความเสียสละมอบเครื่องมือที่ส่งเสริมหลักสูตรพร้อมทั้งทำให้ประชาชน และผู้มีความเชี่ยวชาญ ด้านหลักสูตรสามารถออกแบบหลักสูตรร่วมกันได้

2. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับ นักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ของนักเรียนโรงเรียนวัดวิมุตยาราม กรุงเทพมหานคร ก่อนและหลังเรียนสรุปโดยภาพรวม และแยกแต่ละชั้น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาทั้ง 3 ชั้น และโดย ภาพรวม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน เนื่องจากเหตุผลที่ว่า หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก มีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ 84.73/85.80 แสดงว่า หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตาม เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 เป็นสาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ **สิริธร สันแดง (2559)** ได้ศึกษาการออกแบบสื่อบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านมิติ สัมพันธ์และจินตภาพสำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า การออกแบบสื่อบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถ ด้านมิติสัมพันธ์และจินตภาพนี้ มีเนื้อหาด้านมิติสัมพันธ์และจินตภาพที่เหมาะสม ภาพประกอบมีความ สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น สาระการเรียนรู้ตรงกับสาระการเรียนรู้ที่เด็กเรียน ขนาดของสื่อมีความ เหมาะสมต่อการใช้งาน วัสดุไม่เป็นอันตรายต่อเด็กและมีความน่าสนใจในการนำเสนอ โดยภาพรวมทั้งหมด ผู้เชี่ยวชาญประเมินให้ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ส่งผลให้เด็กมีผลสัมฤทธิ์ด้านความสามารถด้านมิติสัมพันธ์และ จินตภาพหลังใช้สื่อสูงกว่าก่อนใช้สื่ออย่างมีนัยสำคัญ 0.01 สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **เพ็ญญา พวงทอง (2556)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนเสริมรายวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 บนอุปกรณ์แบบหน้าจอสัมผัสระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ ผลการวิจัยพบว่า 1) สื่อการเรียนการสอนเสริมที่

พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของเมทริกซ์มีค่าเท่ากับ 1.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 1.00 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังเรียนด้วยสื่อการเรียนการสอนเสริมที่พัฒนาขึ้นสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน จากการเรียนด้วยสื่อการเรียนการสอนเสริมที่พัฒนาขึ้น มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ปาริฉัตร พลสมบัติ (2555)** ได้พัฒนาแบบฝึกอ่านออกเสียงภาษาไทยตามหลักสัทศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านออกเสียงภาษาไทย และเจตคติต่อการออกเสียงภาษาไทย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกอ่านออกเสียงภาษาไทยที่พัฒนาขึ้นมีจำนวนทั้งหมด 20 ชุด ได้แก่ ชุดฝึกอ่านออกเสียงพยัญชนะต้นจำนวน 5 ชุด ชุดฝึกอ่านออกเสียงสระจำนวน 10 ชุด ชุดฝึกอ่านออกเสียงวรรณยุกต์จำนวน 4 ชุด และชุดฝึกอ่านออกเสียงประโยคและข้อความจำนวน 1 ชุด หลังการใช้แบบฝึกอ่านออกเสียงภาษาไทยตามหลักสัทศาสตร์กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการอ่านออกเสียงภาษาไทยสูงกว่าก่อนการใช้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สามารถพัฒนาศักยภาพของนักเรียนด้านความรู้ความเข้าใจธรรมศึกษาของนักเรียนได้ดีกว่าก่อนเรียน ซึ่งหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา (สื่อดิจิทัล) เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาดีขึ้น ประกอบกับสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาได้แยกเนื้อหาสาระ และอธิบายให้เข้าใจง่าย สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง และการเรียนการสอนธรรมศึกษาผ่านระบบดิจิทัล สามารถศึกษาได้ตลอดเวลา และสามารถทำซ้ำได้โดยไม่ได้จำกัดเวลา ถึงแม้ว่าข้อสอบจะเป็นระบบแรนดอม (Random) ก็ตาม จึงทำให้การเรียนรู้ได้เร็วกว่าการสอนโดยทั่วไป จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ความสามารถของนักเรียนโรงเรียนวัดวิมุตยารามหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

11. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ก่อนจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแบบฝึกหัดและเลือกเนื้อหาที่จะสร้างแบบฝึกหัดให้ทันสมัยและเหมาะสมกับวัยของนักเรียน

2) ควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกให้มากขึ้น เนื่องจากแบบฝึกหัดที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ต้องใช้ระยะเวลาในการทดสอบความเข้าใจของผู้เรียนเป็นอย่างมาก เพราะต้องใช้ทั้งกระบวนการคิดวิเคราะห์การอ่านและการจดจำ ดังนั้นจึงควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรนำแนวทางการสร้างและการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้กับเนื้อหาวิชาอื่น ๆ โดยพัฒนาไปพร้อมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนแบบฝึกหัดในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบของแบบฝึกหัด

บรรณานุกรม

- ปวิษฐา เนียมคำ. (2558). การพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ปาริฉัตร พลสมบัติ. (2555). การพัฒนาแบบฝึกอ่านออกเสียงภาษาไทยตามหลักสัทศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการออกเสียงภาษาไทยและเจตคติต่อการออกเสียงภาษาไทย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้ภาษาเขมรถิ่นไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิสา สรสิทธิ์. (2557). การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องไท่ลัทธิสุมาลย์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านกุดสะกอย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- เพ็ญภา พวงทอง. (2556). การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนเสริมรายวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 บนอุปกรณ์แบบหน้าจอสัมผัสระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- ศิริโรจน์ ศรีโกมลทิพย์ และศิวินิต อรรถวุฒิกุล. (2559). ผลการใช้สื่อมัลติมีเดีย ร่วมกับการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการผลิตสื่อศิลปะสำหรับเด็ก. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, 9 (1), 1459-1472.
- สายฝน หล้าสุดา. (2558). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพ และเทคโนโลยี เรื่องการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สายสุดา สุขแสง. (2560). การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้แบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 6 (อนุบาลในฝัน) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2561). ขอบข่ายการเรียนการสอนและการออกข้อสอบธรรมศึกษา ธรรมศึกษาชั้นตรี-โท-เอก ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ: สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง.
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2562). สถิติผลการสอบธรรมสนามหลวง ของสนามหลวงแผนกธรรม ปีการศึกษา 2561. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2563). สถิติผลการสอบธรรมสนามหลวง ของสนามหลวงแผนกธรรม ปีการศึกษา 2562. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สิริธร สันแดง. (2559). การออกแบบสื่อบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านมิติสัมพันธ์และจินตภาพสำหรับเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการออกแบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Cuncha, Z. D. (1997). A case study of curriculum development process in nutrition education. Dissertation Abstracts International, 57 (7), 2884-A.